

KINDEREN

De twintigste eeuw wordt de eeuw van het kind genoemd ter onderscheid van vorige eeuwen, waarin het kind niet de aandacht en liefde kreeg die het nu krijgt. Er is in het verleden altijd een groot verschil geweest in de wijze waarop kinderen werden behandeld en opgevoed in welgestelde kringen en bij de rest van de bevolking. Bekijkt men de geschiedenis van de bovenlaag en de ideeën van grote denkers over opvoeding dan lijken de kinderen er niet zo slecht af te komen. Weliswaar hield men er ook in de hogere kringen gewoontes op na die nu onbegrijpelijk lijken, zoals b.v. het strak inbakeren van babies, maar toch kregen de kinderen wel aandacht en werden niet in de eerste plaats gezien als alweer een maag die gevuld moest worden. Bij het gewone volk, waar de strijd om het bestaan hard was, was de kindersterfte enorm, vooral in tijden van oogst als de hele familie, en ook de moeder, op het land moest werken; babies bleven onverzorgd achter of werden onder alle weersomstandigheden meegenomen en op de grond gelegd. Hoe de zaken in de 14de eeuw stonden, wordt treffend geschetst door Cats met het volgende voorbeeld van een arm en een rijk man: '... Myn buer-man is een kint, en my een koe gestorven; Nu is hy sonder troost, en ick geheel bedorven: Dus sijn wy bey gelijck bedruckt tot in den geest, Hy om sijn enigh kint, ick om mijn enigh beest. Siet, wat een wonder dingen en wat een seltsaem sterven! Ick konde wel een kint en hy een koeve derven. O Doot! gaet anders om dan is 't geen ongeval, Ick heb een vollen heert en hy een vollen stal; Komt tot mijn buermans haef en tot mijn seven kinders, Daer is U meerder roof en voor ons weynigh hinderts; ...'.

Ook bij welgestelden stierven veel kinderen, een koutje of kinderziektes konden fataal zijn. Aan de ene kant was men wel verdrietig over een gestorven kind, maar aan de andere kant troostte men zich met de gedachte dat het kind zo veel leed bespaard bleef en dat het onschuldig in het hiernamaals terecht zou komen. Het portret van drie kindertjes (9) stelt waarschijnlijk een drieling voor, die op negenjarige leeftijd gestorven was.

Opvoeding

Hoewel er in de 17de eeuw in Nederland overal dorpsscholen waren, is niet te zeggen hoeveel kinderen er nu echt naar toe gingen. In elk geval was het onderwijs daar zeer beperkt en voornamelijk gericht op het leren lezen van de bijbel. Rijke families lieten hun kinderen thuis onderwijzen of stuurden ze naar particuliere Franse of Latijnse scholen, waar verschillende vakken onderwezen werden.

De opvoeding was streng, want teveel vertoon van liefde zou de kinderen maar bederven. 'Die wel bemint, Kastijt sijn kint' sprak alweer vaders Cats.

Tot ver in de 19de eeuw was de kinderliteratuur zwaar moralistisch; het aanjagen van angst werd als een acceptabel dwangmiddel gezien. Niet iedereen was het hiermee eens: al in 1711 werd met afkeuring opgemerkt: 'Men jaeght een kind te bedt met hexen, kollen, /Kaboutermannetjes, nachtmerrien en spook, / En 't lichtgeloovig wicht, voor schaduwen en rook, / Voor 't meeuwen van de kat, en 't kraken van de trappen / Bevreest, durft niet een voet van 's moeders zijde stappen.' Maar pas in de loop van de 19de eeuw drongen meer verlichte ideeën over opvoeding in bredere kringen door. Hierbij speelden de denkbeelden van de 18de eeuwse Rousseau een grote rol, omdat zijn werk erg bekend werd, maar hij was bij lange na de eerste niet die het kind een eigen natuur toedacht. Al in het begin van de 16de eeuw had Erasmus zulke ideeën geuit: hij stelde dat een goede opvoeding alleen op basis van wederzijdse genegenheid kon geschieden; hij raadde dan ook aan om met jonge kinderen kinderlijk om te gaan en in het onderwijs aan kinderen aangepaste speelse methoden toe te passen. Maar wie las Erasmus? Dit soort ideeën wordt in het onderwijs pas praktisch als Froebel en Maria Montessori op het toneel verschijnen (resp. eind 19de en begin 20ste eeuw), maar zelfs dan voltrekken de veranderingen zich traag.

Speelgoed

Gespeeld hebben kinderen altijd, ook in perioden dat het als ijdel tijdverdrijf gezien werd. Voor de 17de eeuw is Cats opnieuw een rijke bron als hij het spelen van kinderen als aanleiding gebruikt voor zedelessen over de dwaasheden van volwassenen. Hij noemt bellen blazen, stokpaardje, het opblazen van varkens- of runderblaas, op het hoofd staan, steltlopen, poppen en poppenhuizen, knikkeren, bikkelen, vliegeren, tollen, touwtje springen, baantje glijden op het ijs, mussen laten vliegen aan een touwtje, hoepelen, blindemannetje, windmolentjes en bokje-springen. Nog meer kinderspelen zijn te vinden op het beroemde schilderij van Breughel (1560), zoals o.a. landkapertje, verstoppertje, kegelen en zwaankleef-aan. De meeste van al die spelletjes bestonden toen allang. De Grieken kenden de hoepel b.v. al en op de Middeleeuwse boekillustraties komen o.a. tollen en stokpaardjes voor. Evengoed als nu was veel speeltuig een miniatuurversie van grote mensen-spul - koetsjes, karretjes, tinnen soldaatjes e.d. waren de voorlopers van de huidige autootjes en stratego-spelen. Of met miniatuurvoorwerpen van zilver, waarvan men nu vaak aanneemt dat ze alleen maar pronkstukken waren, werd gespeeld, is niet duidelijk; maar als dat zo is, dan misschien onder toezicht, want veel ervan hebben de eeuwen onbeschadigd overleefd.